

soms ook van nieuw documentair materiaal leiden. Men mag tenslotte aannemen dat de reeks uitzendingen de plaats van het instituut in den lande zal versterken, de belangstelling voor al onze publikaties ten goede zal komen en met name nu reeds interesse zal gaan wekken voor een samenvattend werk waarin alles wat in de televisieprogramma's toch maar beknopt en schetsmatig aangeduid kan worden, veel breder uitgewerkt zal worden met alle rijkdom van historische schakeringen.¹

Men ziet: hier noemde ik nog niet wat voor mij het belangrijkste effect van de serie *De Bezetting* was: dat er structuur kwam in mijn onderzoek. Op de serie terugziend schreef ik evenwel in het tweede kwartaalverslag over 1965 dat ik dat effect 'spoedig' ging beseffen:

'De historische stof die te onderzoeken valt, is in zichzelf praktisch onbegrensd: wie zich tot taak zou stellen, alles te lezen en te verwerken wat door onze instelling aan stukken verzameld is, is daar enkele honderden jaren mee bezig. Het bieden van een historisch beeld vergt het vermogen tot het scheppen van een historische structuur; die structuur moet in het onderzoek aangebracht worden en vindt daarna in het geschreven werk zijn neerslag. Misschien was ik er ook zonder de televisieserie wel toe gekomen, in mijn onderzoek die noodzakelijke structuur aan te brengen – feit is dat de noodzaak tot grondige oriëntatie op hoofdpunten die uit het periodiek uitzenden der programma's voortvloeide, met zich bracht dat die structuur in het onderzoek als het ware vanzelf, d.w.z. als functie van de televisieserie, tot stand kwam. Zo werd het grootste gevaar bezworen dat mij sinds 1955 bedreigd heeft: dat ik zo lang bij bepaalde onderdelen van het totale werk zou blijven verwijlen dat, als gevolg daarvan, te veel jaren verloren zouden gaan en bovendien het totale beeld in de onderzoekfase scheefgetrokken zou worden. Na het voorbereidend onderzoek dat ik (op grondslag van eigen oorlogservaringen, mijn werk in Londen en mijn arbeid bij het instituut in de eerste tien jaren van zijn bestaan) in de periode 1955–1960 verrichtte, is de arbeid aan de televisieserie een solide terreinverkenning geweest waardoor ik in alle aspecten van het gebeuren zowel hier te lande als overzee de hoofdlijnen heb leren ontwaren en voor mijzelf met enige nauwkeurigheid heb kunnen vaststellen op welke onderdelen ik in aanvullend en afrondend onderzoek dieper moet ingaan en welke bronnen daartoe het meest dienstig zijn.

Daarvan afgezien meen ik het vertrouwen te mogen koesteren dat de televisieserie niet alleen aan de belangstelling en ontvankelijkheid voor het werk van het instituut in het algemeen ten goede gekomen is, maar speciaal ook aan die voor het Geschiedwerk dat mij opgedragen is en dat mijn leven blijft vullen.²

¹ Kwartaalverslag 1960 II, p. 4–5. ² A.v., 1965 II, p. 22–23.